

“אף פעם אל תזלזלו בכוחו של צחוק אמיתי. הוא מסוגל לעצור כמה מהמפלצות האכזריות ביותר בחטיבת הביניים”: על הערכים החינוכיים הגלומים בספרות פופולרית-הומוריסטית לילדים ולנוער
שי רודין, * ארנת טורין**

תקציר

ספרות פופולרית לילדים ולנוער מודרת מתוכניות הלימודים בישראל – הן ממסגרת לימודי החינוך הלשוני בבתי הספר היסודיים, והן ממסגרת לימודי הספרות בחטיבות הביניים ובבתי הספר התיכוניים. יתרה מכך. תוכנית הלימודים לבגרות בספרות מורכבת מיצירות קנוניות, מקוריות ומתורגמות, למבוגרים, תוך התעלמות מספרי נוער, וזאת חרף מחקרים המלמדים כי פענוחה של ספרות מבוגרים מצריך הכרות מוקדמת עם ספרות נוער הנוטעת בלבם של הקוראים את יסודות הבנת הספרות ומהווה גשר המקנה לקוראים יכולת להתמודד עם יצירות מורכבות יותר. במסגרת מחקר זה אנו מבקשים להתייחס ליצירות ספרות פופולריות הומוריסטיות לילדים ולנוער, שעוסקות בהרחבה במרחב הבית ספרי. התעמקות בשדרים העולים מהן מגלה, כי ההומור מהווה בהן כלי חשוב להשחת נושאים מרכזיים שמערכת החינוך מתלבטת באשר לאופן הנכון להעבירם, דוגמת התמודדות עם מות הורים ואחים, שילוב תלמידים עם מוגבלויות, התמודדות תלמידים עם הורים אלימים, התמודדות עם בריונות, יחסי מורים-תלמידים, גיבוש זהות מגדרית, חשיפה לדגמים משפחתיים שונים, בניית מערכות יחסים חבריות בין תלמידים ועיסוק במקומם של תלמידים עם בעיות רגשיות בבית הספר. הקורפוס הנחקר כולל יצירות מתורגמות הומוריסטיות, המשתייכות לז'אנר הרומן הגראפי ולז'אנר רומן ראשית הקריאה. מסקנת המחקר היא ששילובן של יצירות פופולריות לילדים ולנוער במסגרת תוכנית הלימודים מהווה מעין “סוס טרויאני” תמטי ופואטי. הפואטיקה ההומוריסטית והמעטה הלא מחייב שאופף ספרות נגישה וחתרנית זו, מאפשרים חשיפה של תלמידים לתמות מורכבות, ועתידיים לעורר דיון רגשי וחברתי דווקא לאור התחושה כי מטרתה המוצהרת היא בידורית. ספרות פופולרית הומוריסטית, בעידן בו תלמידים מתרחקים מקריאה, יכולה לקרב את התלמידים הן אל מעשה הקריאה, והן אל דיון בסוגיות בוערות שמתקשרות לחייהם, ואינן נידונות כמעט כלל בספרות קנונית למבוגרים. בד בבד, מושגים ספרותיים רבים המתקשרים להבניית נרטיב ודמויות והיכרות עם ז'אנרים שונים, מתחדדים לאורך של יצירות אלו.

מילות מפתח : הומור וחינוך, נובלות גראפיות, הפואטיקה של ההומור, ספרות ילדים ונוער, ספרות הומוריסטית, סדרות ספרותיות, הוראת ספרות

* ד"ר שי רודין האקדמית גורדון לחינוך חיפה, shair@gordon.ac.il

** ד"ר ארנת טורין האקדמית גורדון לחינוך חיפה, עמיתת מחקר במכון הדסה ברנדייס, ornat@gordon.ac.il